

З ІСТОРИЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ: ЕТНОГРАФІЧНІ СТУДІЇ МИХАЙЛА ОБІДНОГО В УКРАЇНІ ТА ЕМІГРАЦІЇ

Світлана Кагамлик, Ростислав Радишевський

FROM THE HISTORY OF THE UKRAINIAN DIASPORA: ETHNOGRAPHIC STUDIES OF MYKHAILO OBIDNYI IN UKRAINE AND EMIGRATION

Svitlana Kahamlyk, Rostyslav Radyshevskiy

The purpose of the article is to study and analyze the activities of Myhailo Obidnyi in the ethnographic field, which can be divided into three stages: the beginnings of ethnographic studies in the Kuban; study of home construction in Prague; establishment of the Ethnographic Society and the Ethnographic Museum of Subcarpathian Rus in the town of Mukachevo in Transcarpathia. The source base of the research is non-actualized ethnographic works and correspondence, which enables the implementation of this task. It is summarized that the beginnings of M. Obidnyi's ethnographic studies lead to the Kuban, where he, engaged in pedagogical activities, was interested in studying the region and conducted surveys among the local population. M. Obidnyi continued his ethnographic studies in exile in Czechoslovakia, where he studied house construction and defended his doctoral dissertation «Ukrainian house compared to the houses of the Western Slavs. Development from a one-part to a three-part establishment» at the M. Drahomanov Higher Pedagogical Institute. He made a report on the same topic at the Second Ukrainian Scientific Congress in Prague.

It was found that the most productive ethnographic activity of M. Obidnyi was in Transcarpathia, where he moved due to his health. It was there that the scientist developed a program for collecting ethnographic material, wrote a number of scientific works on the topics of house construction, folk clothing and song creativity of Subcarpathian Rus. In particular, he prepared for publication a collection of Subcarpathian folk songs about Czech President Tomas Masaryk. The greatest merit of M. Obidnyi was the organization of the Ethnographic Society and the Ethnographic Museum of Subcarpathian Rus in Mukachevo and the training of young personnel in the field of ethnography. Therefore, the personality of M. Obidnyi as a political, public and cultural and educational figure, and his, in particular, ethnographic activity, can serve as a model of service to Ukraine for its diasporic present.

Keywords: Myhailo Obidnyi, ethnographic studies, Kuban, Prague, Transcarpathia, Ethnographic Society of Subcarpathian Rus, Ethnographic Museum of Subcarpathian Rus

В умовах українського буремного сьогодення важливою проблемою постає роль нинішньої української діаспори, сформованої з тих українців, хто вирішив на час війни виїхати до інших країн. Дослідники вважають за можливе вважати їх шостою хвилею української еміграції, з огляду на кардинальну відмінність цього періоду міграційного руху від п'ятої хвилі (Петрик 2023, с. 111). У цьому контексті об'єктивно постає низка запитань: яка роль нинішніх мігрантів для України і як має діяти держава, щоб повернути тих, хто вже виїхав; як запобігти масовому виїзду українців?

У пошуках відповідей на ці питання звернемося до історичної ретроспективи – досвіду української діаспори минулих поколінь. Найбільш показовим у цьому контексті є приклад діаспори другої хвилі, яку склала українська міжвоєнна еміграція 20-х – 30-х років ХХ ст. В країни Західної і Центральної Європи емігрували передусім з політичних мотивів – учасники армії УНР, священнослужителі, інтелігенти та ін., хто був змушений виїхати через утиски радянського режиму, знищення Церкви.

Загальновідомо, що діячі української міжвоєнної еміграції зіграли дуже важливу роль у збереженні державності й етнічної ідентичності українців, причому вони творили основи майбутнього України в умовах складних еміграційних буднів в твердому переконанні, що їхня жертвна праця неодмінно послужить рідному народові. Зусиллями цієї плеяди української діаспори вдалося зберегти історичну пам'ять, схоронити для нащадків безцінні національні документальні скарби як символу невичерпного державотворчого потенціалу нації.

Мотивуючим чинником служіння Україні і взірцем для сьогоденної діаспори може служити особистість Михайла Обідного як політичного, громадського і культурно-освітнього діяча. Різнобічна освіченість, творчі нахили і патріотичні поривання М. Обідного виявилися у різних сферах: літературній – як поета, письменника і перекладача; науковій – як автора багатьох історичних, етнографічних і народознавчих праць; архівно-музейній – як ученого-архівіста, одного із найактивніших організаторів архівної справи.

Після падіння УНР М. Обідний, як і інші українські патріоти-державники, був змушений емігрувати за кордон до польського м. Тарнова, а звідти до Праги. Саме він стояв біля витоків створення цілої низки різних установ в Україні та в еміграції, але найбільша його заслуга – у збереженні українських історичних пам'яток та створенні музейно-архівних інституцій для їх розташування.

Життєва і творча спадщина М. Обідного, який пішов з життя у розквіті своїх сил і можливостей, довгий час не була предметом наукових студій. Розсекречення архівних фондів, доступ до яких було заборонено в радянські часи, та надходження закордонної архівної україніки викликало значний науковий інтерес та уможливило активне вивчення постатей багатьох діячів української еміграції лише в умовах незалежної України. До цього часу особа культурного і державного діяча фігурувала головним чином в доробку української діаспори.

Перші відомості про М. Обідного помістили українські еміграційні часописи «Життя і знання» та «Український тиждень» (Животко 1938). Діяльність М. Обідного як члена Українського історичного кабінету аналізував його сучасник Аркадій Животко у своїй однойменній праці (Животко 1940). Розлогу інформації про архівно-музейну справу М. Обідного в контексті культурно-освітньої діяльності української еміграції знаходимо в окремому дослідженні Семена Наріжного, очевидця описуваних ним подій (Наріжний 1942, 1999).

В Україні творчістю М. Обідного цікавилися переважно краєзнавці та історики-архівісти, зокрема, П. Ротач, збираючи матеріали до словника «Літературна Полтавщина» (Ротач 1967, с. 109; Ротач 1998, с. 107), та музеєзнавець Л. Розсоха (Розсоха, 2005, с. 251–356). З іншого боку, науковці Закарпаття акцентували на діяльності М. Обідного в Мукачеві (Качій 1964, с. 48). В контексті історії української журналістики представила творчий доробок М. Обідного Н. Сидоренко (Сидоренко 2001, с. 210). Пам'яткоохоронній діяльності М. Обідного присвятила окрему статтю М. Г. Палієнко (Палієнко 2005), яка також розглянула його діяльність в контексті дослідження архівних центрів української еміграції у своїй фундаментальній монографії (Палієнко 2008).

Частина творчого доробку М. Обідного опублікована, передусім це стосується праць на тему охорони пам'яток та літературних збірок. Водночас чимало творів М. Обідного ще не оприлюднено для широкого загалу. Докладне вивчення особового фонду М. Обідного та інших архівних фондів з «Празької» колекції ЦДАВО України дало можливість виявити цілу низку праць автора, які з тих чи інших обставин залишилися неопублікованими. Так, в особовому фонді М. Обідного міститься його докторська дисертація «Українська хата в порівнянні з хатами західних слов'ян» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 3) та мистецтвознавчий нарис «М. К. Садовський і нова доба» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 2, арк. 179–229), а у фонді Високого педагогічного інституту ім. Драгоманова – неопублікована праця «Земельна власність у передреволюційній Франції» (ЦДАВО України, ф. 3972, оп. 2, спр. 43), які ще чекають своїх дослідників.

Короткий огляд літератури про життя і діяльність М. Обідного доводить, що його особистість перебувала в полі зору насамперед його сучасників, представників української еміграції. На теренах українських наукових студій головним чином проаналізована пам'яткоохоронна діяльність М. Обідного. Частково досліджена багата епістолярна спадщина митця, зокрема віднайдене його неопубліковане листування стало предметом дослідження авторів цієї статті (Радишевський, Кагамлик 2021, 2022). Водночас різнопланова діяльність М. Обідного як історика, етнографа, поета, публіциста, перекладача вказує на те, що поглибленого вивчення заслуговують всі сфери його активності. Передусім, досі обійдені належною увагою науковців поважні етнографічні студії М. Обідного в Україні й еміграції.

Мета дослідження полягає у вивченні й аналізі діяльності М. Обідного в етнографічній сфері, яку можна розподілити на три етапи: початки етнографічних студій на Кубані; вивчення

хатнього будівництва в Празі; заснування Етнографічного товариства й Етнографічного музею Підкарпатської Русі в м. Мукачево на Закарпатті. Джерельна база дослідження (неактуалізовані етнографічні праці та листування) уможливило реалізацію цього завдання.

Витоки етнографічних студій М. Обідного ведуть до Кубані. Саме там він розпочав свою творчу діяльність – літературну й історико-етнографічну. Закінчивши в Миргороді, де народився, міське чотирикласне повітове училище, М. Обідний вирішив поїхати на Кубань з метою здобути середню освіту в Катеринодарі. Це була пора, коли Україну і Росію охопили революційні події. Через те, що М. Обідний прибув до Катеринодара вже тоді, коли заняття в усіх навчальних закладах йшли повним ходом, його план поступити в реальну гімназію не вдалося. Тоді він вирішив закінчити заочні учительські курси і водночас працювати, щоб допомогти матері. Отримавши 1907 р. свідоцтво з правами учителя вищої повітової школи, М. Обідний почав працювати вчителем в Усть-Лабинській станиці. «До учительювання, – як писав він у своїй автобіографії, – я мав великий нахил і навіть захоплювався. В шкільному ділі виявляв свою ініціативу, надсилаючи до інспектора шкіл свої проекти, доклади та інш. Інспектор шкіл звернув увагу на мою діяльність і давав мені деякі доручення шкільно-адміністративного характеру, а в 1909 р. доручив об'їхати деякі станиці і аули Майкопського відділу для з'ясування на місцях потреби одкриття нових шкіл» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 130–130зв.).

Виконуючи ці доручення, М. Обідний поєднував їх етнографічними дослідженнями та просвітницькою діяльністю серед місцевого населення. Як згадував пізніше, він «улаштовував і провадив уроки для неграмотних дорослих, читання з світовими картинками, серед українського населення розповсюджував українські книжки, газети.... Одночасно сам цікавився вивченням краю. Описував від старих людей перекази, спогади, пісні, обряди, робив фотографічні знімки з старовинних будівель, одягу та ін., про що час від часу вміщав статті в галетах.» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 130зв.). Як стверджує дослідник М. Обідного П. Ротач, ці замітки виходили під псевдонімом «Чорноморець» (Ротач 1967, с. 109).

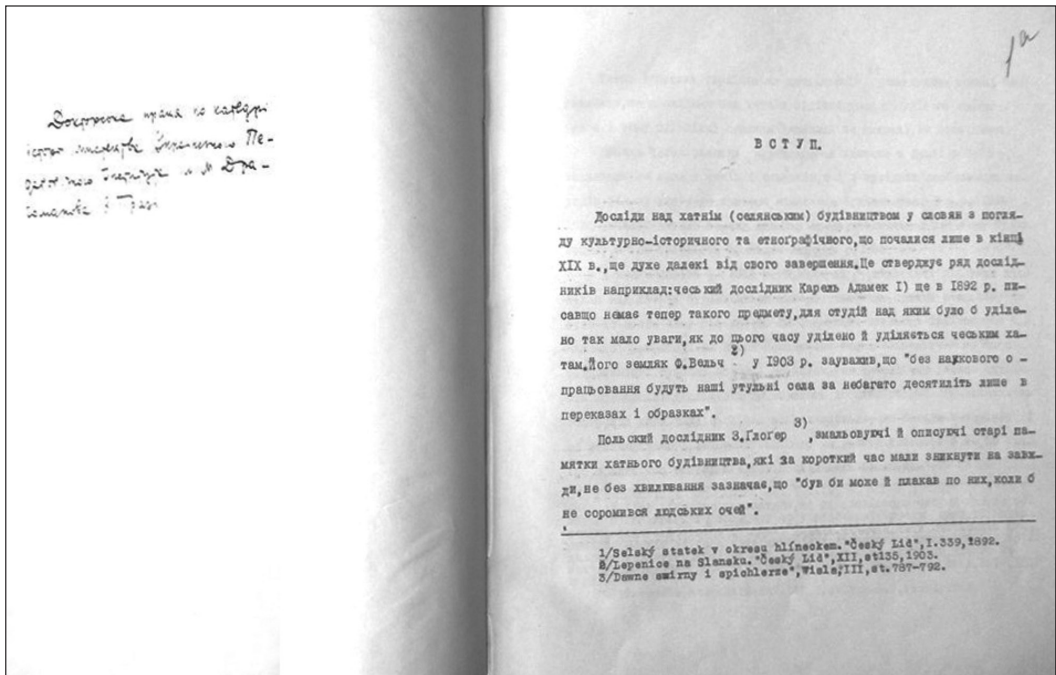
Наслідком етнографічних розробок М. Обідного стали його праці, написані в Кубані на етнографічну тематику: «Пам'ятки старого українського будівництва в маєтку Я. Кухаренка» та «Адіге – обряди, звичаї, вірування адигейців («черкесів») в аулах Майкопського відділу Кубанської області», які вийшли окремих друком 1910 р. в Катеринодарі. В автобіографії М. Обідний зазначав, що в цей час він «зацікавився життям черкесів, часто їздив до знайомих інтелігентних черкесів в аул Хатукаєзський, гостив у них завжди довше. Наслідком знайомив їх з Україною, творами Шевченка (особливо їх цікавив вірш «Кавказ»), а від них довідувався про особливості життя черкесів», про яких згодом «написав цілу книжку «Як живуть черкеси» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 130зв.).

За активне поширення українських ідей М. Обідного арештували і відправили до Усть-Лабинської тюрми. Після виходу з ув'язнення його звільнили з посади учителя і заборонили займатися педагогічною діяльністю. М. Обідний повернувся до рідного краю, де продовжив займатися етнографічною діяльністю вже як співробітник Катеринославського музею ім. Поля. Деякі з зібраних особисто у чорноморських станицях матеріалів і фотографій М. Обідний передав до музею професору Д. Яворницькому.

Перебуваючи в Києві у зв'язку з політичною діяльністю, М. Обідний продовжив досвід музейної роботи в Київському художньо-промисловому музеї, а згодом в утвореному в березні 1918 р. Державному військово-історичному музеї на посаді помічника директора (віце-директора). Водночас з відкриттям Київського географічного інституту поступив на етнографічно-антропологічний відділ з наміром студіювати музеєзнавство та архівознавство. Проте військові події не дали йому змоги завершити навчання і в кінці січня 1919 р. через наступ більшовицьких військ йому довелося виїхати з Києва.

Етнографічні студії М. Обідний продовжив уже в еміграції, перебуваючи в Празі, столиці Чехословаччини, президент якої Томаш Масарик створив необхідні умови для розвитку політичного і культурного життя українських емігрантів. Недарма пізніше М. Обідний у своїй творчості буде неодноразово звертатися до постаті цього визначного політичного діяча, який з великою симпатією ставився до українців і надавав значне державне утримання їхнім емігрантським організаціям. У 1921 р. тут розпочав діяльність Український вільний університет, а в 1922–1923 роках організовані Українська господарська академія в Подєбрадах, Високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Українська мистецька студія, Союз українського студентства, Українське історико-філологічне товариство та інші культурні і освітні організації.

Саме Високий педагогічний інститут імені М. Драгоманова (історико-літературний відділ) М. Обідний обрав для вдосконалення своєї освіти і прослухав там лекції провідних українських

Іл. 1.
Сторінка
докторської
дисертації
М. Обідного
з автографом
автора.

учених, зокрема: Д. Дорошенка, Д. Чижевського, В. Сімовича, Л. Білецького, С. Шелухина, В. Петрова, Л. Чикаленка (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 93а; Палієнко 2005, с. 107). Випускниками інституту стало багато відомих письменників та поетів: Б. Гомзин, Ю. Дараган, Г. Мазуренко, П. Тенякко, Ю. Шкрумеляк та ін.

У Празі М. Обідний студіював хатнє будівництво і 1731 р. захистив у Високому педагогічному інституті імені М. Драгоманова докторську дисертацію з народознавства «Українська хата в порівнянні з хатами західних слов'ян. Розвиток від однодільного до тридільного заложення» (іл. 1). Оцінюючи цю роботу, один із рецензентів, доктор В. Січинський зазначав: «Тема опрацьована дуже солідно. Використано майже всю доступну літературу, що було річчю нелегкою з огляду на розкиданість статей і розвідок по різних виданнях. Зокрема, добре опрацьована література чеська і польська.... Сама тема в українській літературі є новою, тому праця Ми-

Іл. 2.
Група членів
Етнографічного
товариства
Підкарпатської
Русі.
М. Обідний –
четвертий
справа
в другому ряду.

хайла Обідного, як докторська дисертація, має особливу цінність» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 3, арк. 63 в.).

Через рік М. Обідний з цієї теми робив доповідь на Другому українському науковому з'їзді у березні 1932 р. – на засіданні підсекції археології та історії мистецтва (ЦДАВО України, ф. 4465, оп. 1, спр. 226, арк. 91).

Найпродуктивніше етнографічною діяльністю М. Обідний займався на Закарпатті (тоді у складі Чехословаччини), куди переїхав з Праги за станом здоров'я – спочатку до м. Свалява, а згодом до с. Кваси і м. Мукачево. Саме там він розробив програму збору етнографічного матеріалу, написав декілька наукових праць з етнографії, присвячених народній скульптурі, а також народному одягу і орнаменту Підкарпатської Русі (Поп 2001, с. 280, 419, 420).

Обставини перебування М. Обідного у цьому регіоні українських земель допомагають з'ясувати листи до його давнього товариша і однодумця – Аркадія Животка. Вони постійно обмінювалися політичними і культурними новинами, пресою, власними літературними творами та іншими матеріалами, матеріально і морально підтримували одне одного.

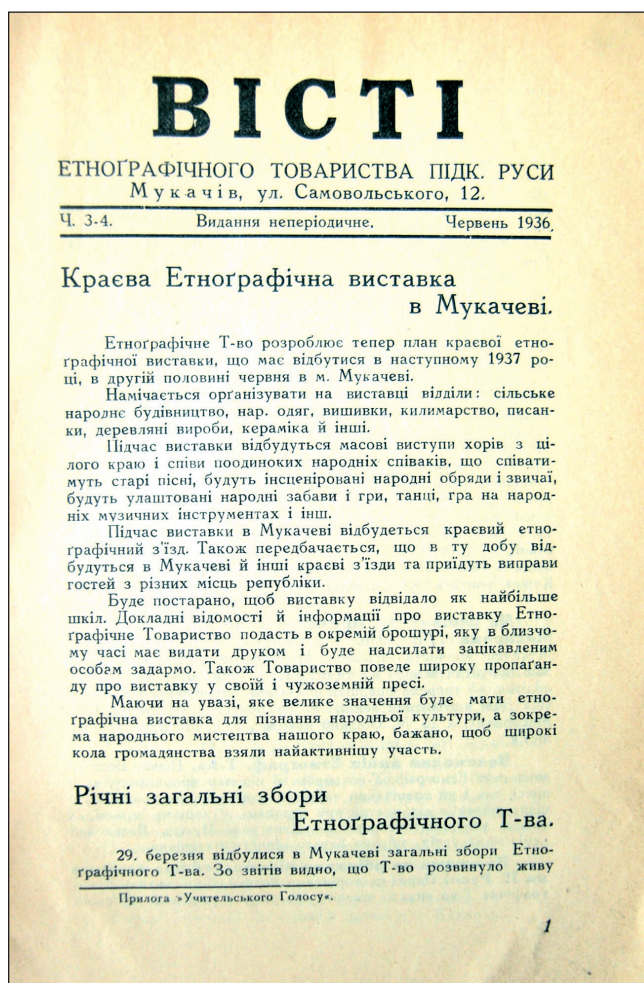
Вже найперші листи М. Обідного із Закарпаття вказують на те, що він вирішив зосередитися саме на дослідженнях в етнографічній сфері. «В околицях Сваляви я побував у деяких селах, – писав він до А. Животка 28 травня 1934 р., – для своєї роботи знайшов дуже цікаві старі хати. Для етнографічної роботи тут широке поле. Але мені потрібен дозвіл від Міністерства Освіти з Праги, щоби я міг тут провадити роботу. Будьте так ласкаві, допильнуйте, щоби Соціологічний Інститут виклопотав якнайскоріше для мене такий дозвіл, як для свого дійсного члена» (ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 273в.).

Свій досвід музейної роботи М. Обідний вклав в організацію разом з А. Волошином та І. Панькевичем українофільського Етнографічного товариства Підкарпатської Русі (іл. 2). «Проходить рік і Михайло Юркович серед рідного собі люду Підкарпаття приступає до організації Етнографічного Товариства та Етнографічного Музею і семінару» – писав А. Животко (ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 25). Товариство розгорнуло широку діяльність щодо збору народного одягу, речей народного побуту, запису народних пісень (Качій 1964, с. 48).

З ініціативи М. Обідного та за його редакцією у 1935–1937 рр. виходили часописи товариства «Етнографічні вісті» («Вісті Етнографічного Товариства Підкарпатської Русі», з другого номеру – як додаток до газети «Учительський голос») (іл. 3), та «Молодий етнограф», в якому подавався огляд робіт, уже виконаних молодими працівниками – ентузіастами етнографічної справи. У січні 1936 р. М. Обідний повідомляв А. Животка про вихід другої частини часопису та розсилання 1500 примірників учителям Закарпаття (ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 80–813в.).

Найбільшим здобутком товариства і діяльності М. Обідного стало відкриття у червні 1937 р. Етнографічного музею. Показово, що виступаючи з доповіддю на відкритті музею, М. Обідний подарував йому в якості експоната свою вишиванку (Палієнко 2005, с. 110). Всього упродовж двох років діяльності товариство, за свідченнями М. Обідного, збило в музеї близько 2 тис. експонатів (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 124).

Щодо своєї етнографічної діяльності в Мукачеві М. Обідний зазначав: «В Етнографічному Товаристві мені довелося пе-

Іл. 3. Етнографічні вісті. Ч. 3–4.

ребрати на себе значну частину науково-дослідної роботи, конкретно взяти на себе дослідження окремих галузей народної культури, наприклад: хатнє будівництво, народний одяг, писанки, народні музичні інструменти, народна їжа і інш.» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 124зв.).

Заслугою Етнографічного товариства, і особисто М. Обідного, стало виховання молодих кадрів музейних працівників. З цією метою М. Обідний започаткував етнографічний семінар і прочитав низку лекцій в місцевих навчальних закладах. Збереглися дані, що у березні 1936 р. він прочитав три лекції: «Промисел народного мистецтва на Підкарпатській Русі»; «Писанки, їх походження і орнаментика»; «Старі Гуцульські хати в с. Квасах» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 124зв.). Матеріали останньої лягли в основу статті, яка вийшла в журналі «Підкарпатська Русь». На початку травня він провів заняття для учнів Української греко-католицької учительської семінарії в м. Ужгороді, яку очолював голова товариства Августин Волошин, на тему «Праця учителя на полі етнографії». М. Обідний подав учням практичні вказівки щодо методики запису усної народної творчості, опису пам'яток матеріальної культури, критеріїв відбору пам'яток до Етнографічного музею тощо. Того самого року він також прочитав цикл лекцій для учнів Державної торговельної академії: «Про завдання етнографії» (18 травня 1936 р.) і «Організація етнографічної роботи на Підкарпатській Русі» (21 червня 1936 р.) (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 124зв.).

Окрім дослідження хатнього будівництва та організаційно-методичної роботи з молодими кадрами, важливим предметом уваги М. Обідного у сфері етнографії стала усна народна пісенна творчість. Зокрема, він вивчав діалектологічні особливості гуцульських співанок у с. Квасах, а також зайнявся збором і підготовкою до видання збірки підкарпатських народних пісень про президента Томаша Масарика. У цьому зв'язку М. Обідний виступив по радіо і надрукував статтю у часописі «Podkarpatské Hlasu» під назвою «Podkarpatské lidové písniky o presidenty Osvoboditeli G. D. Masarykovi» (ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 1, арк. 124зв. – 125).

Перебуваючи на Закарпатті, М. Обідний через А. Животка підтримував тісні контакти з Прагою – Українським історичним кабінетом, в якому раніше працював, та його очільником Я. Славіком. «Якби проф. Славік цікавився, що я тут роблю, – писав М. Обідний до А. Животка третього січня 1936 р., – то скажіть, що заснував тут Етнографічне Товариство, яке розвинуло широку діяльність, а в Мукачеві утворюємо краєвий Етнографічний Музей» (ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 81). Безпосередньо для празької українофільської інституції М. Обідний передавав через А. Животка «Етнографічні вісті» та інші матеріали.

В одному із своїх листів до Животка (10–12 червня 1936 р.) М. Обідний висловив пропозицію щодо збереження в Празі зібраних ним матеріалів про діяльність на Закарпатті: «На Підкарпатській Русі немає Центрального Краєвого Архіву, де можна було б зосередити різні друки і рукописи, і тому хоча би в Празі схоронилося. Центральні Уряди в Празі звертають тепер особливо пильну увагу на життя Підкарпатської Русі, тому добре було б, якби в Празі був зосереджений різноманітний матеріал включно до програм, афіш і плакатів різних свят, засідань й т. п., коротко кажучи, можна було б збирати все, що освітлює сучасне життя Підкарпатської Русі» (ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 94–94зв.).

У своєму останньому листі до А. Животка від 4 грудня 1937 р. М. Обідний підсумував свою діяльність на Закарпатті: «Я, незважаючи на те, що є тяжко хворий, все ж за чотири роки мого перебування на Підкарпатській Русі зробив тут велике культурне діло, що стверджують місцеві чеські часописи (витинки з них я приложу до свого прохання). Як Вам відомо, я заснував тут Наукове Етнографічне Товариство Підкарпатської Русі, утворив Етнографічний краєвий музей, до якого зібрав тисячі пам'яток народної культури, які загинули б марно, зібрав також великий архів – описи матеріальної народної культури та записи усної народної словесности, утворив Етнографічний семінар і випустив коло сотні молодих працівників на полі етнографії» (ЦДАВО України, ф. 3560, оп. 1, спр. 68, арк. 115зв.). «Цілою душею, щирим серцем заглиблювався він в цю працю, віддаючи їй рештки своїх сил, здоров'я» – згадував Аркадій Животко вже по смерті свого енергійного соратника (ЦДАВО України, ф. 3866, оп. 1, спр. 48, арк. 25).

17-річна праця на терені української музейної праці на чужині, в умовах матеріальних нестатків і холоду підірвала і без того слабе здоров'я М. Обідного – на Різдво, 7 січня 1938 р. він помер. В останню дорогу М. Обідного проводжали українська громада в Мукачеві, колеги і учні Етнографічного товариства. Проте за таке коротке життя діячеві вдалося залишити яскравий слід своєю невтомною працею в різних сферах, у тому числі й етнографії.

Вищенаведене характеризує плідну етнографічну діяльність М. Обідного, яка відбувалася на різних географічних теренах. Початки етнографічних студій М. Обідного ведуть до Кубані, де він, займаючись педагогічною діяльністю, цікавився вивченням краю і провадив опитування

серед місцевого населення. Етнографічні студії М. Обідний продовжив в еміграції в Чехословаччині, де займався вивченням хатнього будівництва і захистив у Високому педагогічному інституті імені М. Драгоманова докторську дисертацію «Українська хата в порівнянні з хатами західних слов'ян. Розвиток від однодільного до тридільного заложення». З цієї ж теми зробив доповідь на Другому українському науковому з'їзді в Празі.

Найпродуктивнішою етнографічна діяльність М. Обідного виявилася на Закарпатті, куди він переїхав за станом здоров'я. Саме там учений розробив програму збору етнографічного матеріалу, написав низку наукових праць з тематики хатнього будівництва, народного одягу і пісенної творчості Підкарпатської Русі. Найбільшою заслугою М. Обідного стала організація в Мукачеві Етнографічного товариства і Етнографічного музею Підкарпатської Русі та підготовка молодих кадрів у сфері етнографії. Головним джерелом, що ілюструє цю діяльність М. Обідного упродовж останніх років життя, є його листування з Аркадієм Животком. Отже, особистість М. Обідного як політичного, громадського і культурно-освітнього діяча, і його, зокрема, етнографічна діяльність, може служити взірцем служіння Україні для її діаспорного сьогодення.

Список джерел та літератури

- ЖИВОТКО, А., 1938, Д-р Михайло Обідний (1889–1938), Український тиждень, 16 січня.
- ЖИВОТКО, А., 1940, Десять років Українського Історичного Кабінету (1930–1940). Прага.
- КАЧІЙ, Ю., 1964, З історії музейної справи на Закарпатті. Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР, № 5.
- НАРІЖНИЙ, С., 1942, Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, Ч. 1.
- НАРІЖНИЙ, С., 1999, Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919 – 1939: Матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої. Київ.
- ПАЛІЄНКО, М., 2005, Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Обідного в Україні, Польщі, Чехословаччині. Пам'ятки України : історія та культура, 2, 92–127.
- ПАЛІЄНКО, М., 2008, Архівні центри української еміграції : створення, функціонування, доля документальних колекцій. Київ: Темпора.
- ПЕТРИК, М., 2024, Особливості періодизації та класифікації української еміграції (остання чверть XIX ст. – 2023 р.), Етнічна історія народів Європи, Випуск 73, 104–115.
- Підкарпатська Русь, 1936, Річник XII–XIII. Ужгород, 1936.
- ПОП, И., 2001, Энциклопедия Подкарпатской Руси, Ужгород: Издательство «Владика».
- РАДИШЕВСЬКИЙ, Р. П., КАГАМЛИК, С. Р., 2022, З архівів української міжвоєнної еміграції: епістолярний діалог Михайла Обідного з Аркадієм Животком. Рукописна та книжкова спадщина України, Випуск 29, 300–320. Doi: doi.org/10.15407/rksu.29.300
- РАДИШЕВСЬКИЙ, Р., КАГАМЛИК, С., 2021, Епістолярна спадщина М. Обідного часів еміграції. Український історичний журнал, 1, 136–152. DOI: doi.org/10.15407/uhj2021.01.136
- РОЗСОХА, Л., 2005, До життєпису українського патріота миргородця Михайла Обідного. У: Полтавська петлюріана. Матеріали сьомих петлюрівських читань. Полтава, 251–256.
- РОТАЧ, П., 1967, Матеріали до українського біографічного словника: Літературна Полтавщина. Архіви України, 6.
- РОТАЧ, П., 1998, Розвіяні по чужині. Полтавці на еміграції: Короткий біобібліографічний довідник. Полтава, Верстка.
- СИДОРЕНКО, Н., 2001, Обідний Михайло, Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. Львів, Вип. 8.
- ФЕДАКА, П., 1997, Етнографічний музей Підкарпатської Русі. Новини Закарпаття, 89–90.
- Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Ф. 3866, спр. 48.
- ЦДАВО України, Ф. 3972, оп. 2, спр. 43.
- ЦДАВО України, Ф. 3504, оп. 1, спр. 2.
- ЦДАВО України, Ф. 3504, оп. 1, спр. 3.
- ЦДАВО України, Ф. 3560, оп. 1, спр. 68

ЦДАВО України, Ф. 3972, оп. 2, спр. 43.

ЦДАВО України, Ф. 4465, оп. 1, спр. 226.

References

- FEDAКА, P., 1997, Etnohrafichnyi muzei Pidkarpatskoi Rusi [Ethnographic Museum of Subcarpathian Rus]. Novyny Zakarpattia, 89–90. [In Ukrainian].
- КАЧИЛ, Ю., 1964, Z istorii muzeinoi spravy na Zakarpatti [From the history of museum affairs in Transcarpathia]. Naukovo-informatsiinyi biuleten Arkhivnoho upravlinnia URSS, 5. [In Ukrainian].
- NARIZHNYI, S., 1942, Ukrainska emihratsiia: Kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii mizh dvoma svitovymy viinamy [Ukrainian emigration: Cultural work of the Ukrainian emigration between the two world wars]. Praha. [In Ukrainian].
- NARIZHNYI, S., 1999, Ukrainska emihratsiia: Kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii 1919–1939: materialy, zibrani S. Narizhnym do chastyny druhoi [Ukrainian emigration: Cultural work of Ukrainian emigration 1919–1939: materials collected by S. Narizhnyi to the second part]. Kyiv: Vydavnytstvo im. Oleny Telihy. [In Ukrainian].
- PALIENKO, M., 2005, Pamiatkokhoronna diialnist Mykhaila Obidnoho v Ukraini, Polshchi, Chekhoslovachchyni [Monument protection activities of Mykhailo Obidny in Ukraine, Poland, Czechoslovakia]. Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura, 2, 92–127. [In Ukrainian].
- PALIENKO, M., 2008, Arkhivni tsentry ukrainskoi emihratsii: stvorennia, funktsionuvannia, dolia dokumentalnykh koleksii [Archive centers of Ukrainian emigration: creation, functioning, fate of documentary collections]. Tempora. [In Ukrainian].
- PETRYK, M., 2024, Osoblyvosti periodyzatsii ta klasyfikatsii ukrainskoi emihratsii (ostannia chvert XIX st. – 2023 r.) [Peculiarities of periodization and classification of Ukrainian emigration (the last quarter of the 19th century – 2023)]. Etnichna istoriia narodiv Evropy. Vypusk 73, 104–115. [In Ukrainian].
- Pidkarpatska Rus, 1936, [Subcarpathian Rus]. Richnyk XII–XIII, Uzhhorod. [In Ukrainian].
- POP, I., 2001, Entsiklopediia Podkarpatskoi Rusi [Encyclopedia of Subcarpathian Rus]. Uzhgorod: Padiak Publishing House. [In Ukrainian].
- RADYSHEVSKYI, R., KAHAMLYK, S., 2021, Epistoliarna spadshchyna M. Obidnoho chasiv emihratsii [Epistolary heritage of M. Lunch time of emigration], Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, 1, 136-152. DOI: doi.org/10.15407/uhj2021.01.136 [In Ukrainian].
- RADYSHEVSKYI, R., KAHAMLYK, S., 2022, Z arkhiviv ukrainskoi mizhvoennoi emihratsii: epistoliarnyi dialoh Mykhaila Obidnoho z Arkadiem Zhyvotkom. [From the archives of the Ukrainian interwar emigration: an epistolary dialogue of Mykhailo Obidnyi with Arkadii Zhyvotko]. Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy. Vypusk 29, 300–320. Doi: <https://doi.org/10.15407/rksu.29.300> [In Ukrainian].
- ROTACH, P., 1967, Materialy do ukrainskoho biohrafichnoho slovnyka: Literaturna Poltavshchyna [Materials for the Ukrainian biographical dictionary: Literary Poltava region]. Arkhivy Ukrainy, 6. [In Ukrainian].
- ROTACH, P., 1998, Rozviiani po chuzhyni. Poltavtsi na emihratsii: korotkyi biobibliohrafichnyi dovidnyk [Scattered abroad. Poltava residents in exile: a short biobibliographic guide]. Poltava: Verstka. [In Ukrainian].
- ROZSOKHA, L., 2005, Do zhyttepysu ukrainskoho patriota myrhorodtsia Mykhaila Obidnoho [To the biography of the Ukrainian patriot of Myrhorod Mykhailo Obidnyi]. In: Poltavska petliuriana. Materialy siomykh petliurivskykh chytan, 251–256. [In Ukrainian].
- SYDORENKO, N., 2001, Obidnyi Mykhailo [Obidnyi Mykhailo]. In: Ukrainska zhurnalistyka v imenakh: Materialy do entsyklopedychnoho slovnyka. Lviv. Vyp. 8. [In Ukrainian].
- ZHYVOTKO, A., 1938, D-r Mykhailo Obidnyi (1889–1938) [D-r Mykhailo Obidnyi (1889–1938)]. Ukrainskyi tyzhden, 16 sichnia. [In Ukrainian].
- ZHYVOTKO, A., 1940, Desiat rokiv Ukrainskoho Istorychnoho Kabinetu (1930–1940) [Ten years of the Ukrainian Historical Cabinet (1930–1940)]. Praha: [b.v.], 70 p. [In Ukrainian].
- Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TSDAVO Ukrainy), fond 3866, opys 1, sprava 48. [In Ukrainian].
- TSDAVO Ukrainy, fond 3972, opys 2, sprava 43. [In Ukrainian].
- TSDAVO Ukrainy, fond 3504, opys 1, sprava 2. [In Ukrainian].

TSDAVO Ukrainy, fond 3504, opys 1, sprava 3. [In Ukrainian].
TSDAVO Ukrainy, fond 3560, opys 1., sprava 68. [In Ukrainian].
TSDAVO Ukrainy, fond 3972, opys 2, sprava 43. [In Ukrainian].
TSDAVO Ukrainy, fond 4465, opys 1, sprava 226. [In Ukrainian].

3 історії української діаспори: етнографічні студії Михайла Обідного в Україні та еміграції

Метою статті є вивчення й аналіз діяльності Михайла Обідного в етнографічній сфері, яку можна розподілити на три етапи: початки етнографічних студій на Кубані; вивчення хатнього будівництва в Празі; заснування Етнографічного товариства й Етнографічного музею Підкарпатської Русі в м. Мукачево на Закарпатті. Джерельною базою дослідження є неактуалізовані етнографічні праці та листування, що уможливило реалізацію цього завдання. Підсумовано, що початки етнографічних студій М. Обідного ведуть до Кубані, де він, займаючись педагогічною діяльністю, цікавився вивченням краю і провадив опитування серед місцевого населення. Етнографічні студії М. Обідний продовжив на еміграції в Чехословаччині, де займався вивченням хатнього будівництва і захистив у Високому педагогічному інституті імені М. Драгоманова докторську дисертацію «Українська хата в порівнянні з хатами західних слов'ян. Розвиток від одnodільного до тридільного заложення». З цієї ж теми він зробив доповідь на Другому українському науковому з'їзді в Празі.

З'ясовано, що найпродуктивнішою етнографічна діяльність М. Обідного виявилася на Закарпатті, куди він переїхав за станом здоров'я. Саме там учений розробив програму збору етнографічного матеріалу, написав низку наукових праць з тематики хатнього будівництва, народного одягу і пісенної творчості Підкарпатської Русі. Зокрема, він підготував до видання збірку підкарпатських народних пісень про чеського президента Томаша Масарика. Найбільшою заслугою М. Обідного стала організація в Мукачеві Етнографічного товариства і Етнографічного музею Підкарпатської Русі та підготовка молодих кадрів у сфері етнографії. Тому особистість М. Обідного як політичного, громадського і культурно-освітнього діяча, і його, зокрема, етнографічна діяльність, може служити взірцем служіння Україні для її діаспорного сьогодення.

Ключові слова: Михайло Обідний, етнографічні студії, Кубань, Прага, Закарпаття, Етнографічне товариство Підкарпатської Русі, Етнографічний музей Підкарпатської Русі.

Svitlana Kahamlyk, Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Senior Researcher, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Світлана Кагамлик, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4732-1410>

Scopus ID: 57226076420

Researcher ID: W-7411-2019

Rostyslav Radyshevskiy, Doctor of Philological Sciences (Dr. Hab. in Philology), Professor, Academic of the National Academy of Science of Ukraine, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Ростислав Радишевський, доктор філологічних наук, професор, Академік НАН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5279-823>

Received: 04.09.2024

Advance Access Published: October, 2024